עין משפט נר מצוה

מג א ב מיי׳ פ״א מהל׳ מכירה הלכה יח סמג עשין פב טוש״ע ח״מ סי׳ קצה סעיף ט וסי׳ שו סעי׳ ג וסי׳ שטו סעי׳ א:

מד ג מיי׳ פ״ג מהל׳ גזילה ואבידה הל׳ ג סמג עשין קעג טוש״ע ח״מ סי׳ שסג סעי׳ יג:

מה ד מיי׳ שם:

מו ה מיי׳ פ״י מהל׳ תרומות הל׳ ח:

מז ו מיי׳ פ״ד מהל׳ נזקי ממון הל׳ יא סמג עשין סו טוש״ע ח״מ סי׳ שלד סעי׳ ד:

מח ז מיי׳ פ״ז מהל׳ מעילה הלכה ז סמג עשין רי ועי״ש בכ״מ:

מט ח מיי׳ שם הל׳ ח:

נ ט י כ מיי׳ פ״ג מהלכות שכירות הל׳ ג סמג עשין פט טוש״ע ח״מ סי׳ דש סעי׳ ה ועי״ש בהג״ה:

◆

מוסף רש״י

כי יאכל פרט למזיק. תרומה של כהן, אפילו בשוגג, שאינו משלם חומש אלא קרן כשאר מזיק (פסחים לב:). שאם שפך לאוכלין או משקין של תרומה ולא נהנה מהן שאינו חייב (מעילה יח.). שמין בית סאה באותה שדה. אין שמין את הערוגה לבדה, מפני שמפסיד מזיק ששמין אותה בכל שוויה, ורחמנא אמר ובער בשדה אחר ודרשינן בגמ׳ מלמד ששמין אותו על גב שדה אחרת, אלא שמין בית סאה כמה היתה יפה קודם שנאכלה ערוגה זו וכמה היא יפה עכשיו, והפחת משלם כולו דמיה, דמי שלוקח בית סאה בשדה בשביל הפסד ערוגה אחת אינו מוזיל כי אם דבר מועט (ב״ק נח:). נטל אבן או קורה מהקדש. מפרש במס׳ מעילה דבגזבר עסקינן, לא מעל. דמעיקרא נמי ברשותיה הוי כי השתא ולא שינוי הוא (ב״ק כ:). נתנה לחבירו. קניה חבירו, דגזבר יש לו רשות ליתן, הוה דהוציאה לחולין (מעילה כ.). הוא מעל. הנותן מעל דכיון שנתנה לו הוציאה מיד הקדש לחולין, וחבירו לא מעל. בכל שיעשה הוא בה, דהא דידיה הוה ועליה דהאיך לשלומי להקדש, דכדמיה ואשר חטא מן הקדש ישלם (חגיגה י:). זאת אומרת. מדקתני לכי דר תחתיה חייב ואע״ג דבלא מדעת הקדש עבד, הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת דמי. דהקדש לגדה למימר שלא מדעת, דדעת שכינה איכא, הלכך כהדיוט מדעת דמי (ב״ק כ:).

פרט למזיק. דלא משלם חומשא היינו מדרבנן אבל מדאורייתא לא משלם אפילו קרן כדמשמע בריש ב״ק (דף ט: ושם) דקתני אבל ד׳ אבות נכסים שאין בהם מעילה וכן משמע בירושלמי הנזקין ר״ע אומר ק״ו להקדש במה אנו קיימין (ב) אי נ)בנזקין רעהו אמר רחמנא ולא להקדש אי בנזקי גופו הא מני ר׳ חייא נזקין להדיוט ואין נזקין להקדש כו׳ וא״ת והא כי יאכל בתרומה כתיב וי״ל דמעילה ילפינן חטא חטא מתרומה וא״ת כיון דמתרומה ילפינן לא לחייב אהנאת הקדש כמו תרומה שמותרת בהנאה לזרים וי״ל דכי תמעול מעל רבוי כדאמרינן במעילה (ד׳ יח:) ס): **שמין** בית סאה באותה שדה תנן. פי׳ בקונטרס דאין מדקדקין להיות שמין מה שהיתה שוה ערוגה זו שנאכלת אלא מה שנחסרה בית סאה בשדה זו מדמיו אם היה בא למכור הקרקע (ג) בשביל אכילת ערוגה זו ואין נראה לר״י חדא כיון דאבית סאה קאי הוה ליה למימר בלשון זכר כמה היה יפה ועוד דבפ׳ הכונס (ב״ק דף נח: ושם ד״ה שמין) בעי בגמרא היכי שיימינן ומאי בעי כיון דבמתניתין מפרש בהדיא שומא ולמה עלה על דעתו שיעשו עוד (ד) אחרת ועוד דמפרש התם סאה בס׳ סאין ופי׳ בקונטרס דבית סאה באפיה נפשיה לא שיימינן דמפסיד מזיק אלא שמין תחלה ס׳ סאין ורואין כמה דמים מגיעין לבית סאה וחוזרין ושמין כמה נפחת באכילת ערוגה ואם מתחילה היו שמין ערוגה בס׳ סאין לא היה מפסיד כלום שאין ערוגה ניכרת בהם אבל בבית סאה ניכרת הני שתי שומות מגלן דמקרא לא שמעינן אלא ששמין אגב שדה ועוד דלמ״ד בב״ק (דף נח:) קלא בששים קלאין כלומר בששים שיעורין כמותו אמאי נקט במתניתין בית סאה ועוד דפריך התם לכולהו אמוראי מדתני אכלה קב או קביים רואין אותה כאילו היא ערוגה קטנה ומשערין אותה מאי לאו בפני עצמה תיקשי ליה אמתני׳ דקתני שמשערין בבית סאה ונראה לר״י דשמין בית סאה היינו בית סאה הנאכל כדקתני בסיפא במילתיה דר״ש אם סאה סאה כו׳ ובבית סאה תבואה איירי ולא בבית סאה זרע שאין יכולה בהמה לאכול כל כך ולכך נקט לשון נקבה כמה היתה דבשומת שדה איירי ובעי נמי שפיר בגמרא היכי שיימינן דלא פי׳ במתני׳ כמה תהא השדה גדולה ששמין בה ועוד מספקא ליה דדלמא שמין בית סאה באותה שדה היינו בקרקע עצמו של בית סאה ומפרש סאה בס׳ סאין וה״ה דפחות או יותר שמין לפי חשבון סאה בס׳ סאין ואיכא מאן דאמר קלא בס׳ קלאין לעולם בס׳ שיעורין כמותו ומאן דאמר תרקב בששים תרקבין ואכלה סאה דמתניתין משערין לפי האי שיעורא ושם מפורש באיזה שיעור מפסיד מזיק או משביח יותר בתרקב בששים תרקבין או סאה בששים סאין ופריך על כולהו מברייתא אכלה קב או כו׳ מאי לאו בפני עצמה ששמין הערוגה לבדה בפני עצמה כמה היתה יפה הקרקע עם הזרעין וכמה היא יפה עכשיו כשנאכלו והשתא אמתני׳ גופא לא מצי למיפרך דאיכא נמי לפרושי הכי כדפרי׳ ואין להקשות לפי׳ ר״י האי בית סאה סאה מיבעי ליה דהכי פריך התם רב הונא בר מנוח לרב פפא דמפרש קב בס׳ קבין ובית כור בס׳ כורין האי בית כור כור מיבעי ליה דהתם לא פריך אלא משום דכי היכי דקתני ברישא קב ולא קתני בית ה״נ הוה ליה למינקט כור ולא בית כור אלא כמו שהתחיל ברישא: **באותה** שדה תנן. תימה היכי מייתי ראיה ממקרקעי אמטלטלי דעל כרחך לא דמו שהרי הכא חבילא דתמרי אין שמין בששים כי התם אלא בפני עצמה וי״ל דהכי מייתי ראיה כיון דמקילין כולי האי במקרקעי אין לנו להחמיר במטלטלין ולומר כל חדא וחדא הוה מזבינא ליה: **אהדרו** ליה ביומא דשוקא. [ד] פירוש קודם שעבר יום השוק ראשון אינו יכול לומר לא אקח אלא מעות דמלי אמר כבר היה מוכרו ביום השוק שעבר ואין לו להמתין עד יום השוק הבא אבל יש לו יין עוד למכור לא יכול לומר כן שהרי לא מכר שלו:

שקרקע נקנית בכסף ובשטר ובחזקה א)כך א)שכירות נקנה בכסף ובשטר ובחזקה שכירות ג)מאי עבידתיה אמר רב חסדא ב)שכירות קרקע אמר שמואל ג)האי מאן דגזיל חביצא דתמרי מחבירו ואית בה חמשים תמרי אגב הדדי מזדבנן בנ׳ נכי חדא חדא חדא מזדבנן בנ׳ להדיוט משלם חמשים נכי חדא ד)להקדש משלם חמשים וחומשייהו מה שאין כן במזיק דלא משלם חומשא דאמר מר ו)איש כי יאכל קדש ה)פרט למזיק מתקיף לה רב ביבי בר אביי להדיוט אמאי משלם חמשים נכי חדא נימא ליה אנא חדא חדא הוה מזבנינא להו ו)אמר רב הונא בריה דרב יהושע ד)שמין בית סאה באותה שדה תנן למימרא דסבר שמואל דין הדיוט לאו כדין גבוה דמי והתנן ה)נטל אבן או קורה מהקדש לא מעל נתנה לחבירו הוא מעל וחבירו לא מעל ו)בנאה בתוך ביתו לא מעל עד שידור תחתיה בשוה פרוטה ויתיב ר׳ אבהו קמיה דרבי יוחנן ויתיב וקאמר משמיה דשמואל ז)זאת אומרת הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר (א) [א] ח)(א״ל רבי יוחנן) הדר ביה שמואל מההיא וממאי דמההיא הדר ביה דלמא מהא הדר לא מההיא הדר ביה ט)כדרבא דאמר רבא הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת דמי אמר רבא י)הני שקולאי דתברו ט)חבית׳ דחמרא לחנוואה ביומא דשוקא מיזדבנא בה׳ בשאר יומי מיזדבנא בארבע אהדרו ליה ביומא דשוקא מהדרו ליה חביתא דחמרא בשאר יומי מהדרו ליה [ב] ה׳ י)ולא אמרן אלא דלא ה״ל חמרא לזבוני אבל ה״ל חמרא לזבוני הא איבעי ליה לזבוני כ)ומנכי ליה אגר טירחיה ודמי ברזנייתא:

מתני׳

קרקע נקנית בכסף או בשטר או בחזקה. דנעל ופרץ וגדר כל שהוא. ובמסכת קדושין (דף ט.) ילפינן להו: **שכירות.** קס״ד שכר בהמה וכלים: **מאי עבידתיה.** להקנות עד שימשוך ומאי חזקה בלא משיכה משכחת ליה: **שכירות קרקע.** השכיר לו ביתו משנתן לו כסף או שכתבו לו בעלים ביתי ח)מושכן לך ומסר לו השטר או שהחזיק בו השוכר אין אחד מהם יכול לחזור: **חבילא דתמרי.** תמרים המדובקים יחד קרי חבילא ואית בהן חמשין תמרי: **אגב הדדי מיזדבנן חמשים נכי חדא.** הלוקח יחד אינו נותן בהם אלא מ״ט פרוטות כדי שיחזור וימכור אחת אחת וישכור פרוטה: **להדיוט.** אם משל הדיוט הוא משלם לו כמו שהן נמכרין ביחד ואין מדקדקין להחמיר עליו כדקאמר טעמא לקמן שמין בית סאה וכו׳: **מה שאין כן במזיק.** הקדש. אחומשין קאי: **שמין בית סאה באותו שדה תנן.** גבי ניזקין דשן בב״ק (דף נה:) כי יבער איש שדה או כרם וגו׳ י) תנן כילד משלמת מה שהזיקה שמין בית סאה באותו שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה ואין מדקדקין להיות שמין האכילה לבדה מה היתה שוה הערוגה זו שנאכלת אלא מה נחסר בית סאה מדמיה אם היה בא למכור הקרקע עם זריעתה מה חסרו דמיו בשביל אכילת ערוגה זו דהיינו קולא גביה דהבא לקנות קרקע לא יניחנו בכך ובדבר מועט יתפשר בפחות דמים. ומקרא יליף לה בב״ק (דף נח:): **נטל אבן וכו׳.** במס׳ חגיגה (דף י:) פרכינן מכדי מישקל שקליה מה לי בנאה הוא ומה לי נתנה לחבירו ואוקמינן בגזבר שאבני קודש מסורין לו עסקינן דבלאו הכי נמי ברשותו הוה מנחא הלכך לא מעל בהגבהתו: **נתנה לחבירו.** הוציאה לחולין שקנאה חבירו במתנתו והוא ישלם להקדש: **בנאה.** גזבר לתוך ביתו: **לא מעל.** והתם אוקימנא כגון שהניחה ע״פ ארובה דלא שנייה: **ויתיב ר׳ אבהו** גרסינן: **זאת אומרת.** דכי דר תחתיה מעל ואע״ג דלא שנייה הדר בחצר חבירו שלא מדעת בעלים צריך להעלות לו שכר אפי׳ בחצר דלא קיימא לאגרא דהוה ליה זה נהנה וזה לא חסר דהא הכא שלא מדעת הקדש דר וקאמר דמשלם מעילה להקדש ומדקאמר זאת אומרת ש״מ יליף הדיוט מהקדש לדקדק אחריו: **הדר ביה שמואל מהכיא.** ולא יליף מיניה הדר בחצר חבירו שלא מדעתו של בעה״ב דהא שמעי׳ ליה הכא דלא משוי דין הדיוט כהקדש: **כהדיוט מדעת דמי.** שהקדש מונח למעול לכל הבא ואין מוחה בידו ורחמנא אמר מאן דמיתהני למעול ורחמנא ידע: **שקולאי.** נושאי משאוי: **אהדרו ליה ביומא דשוקא.** קודם שיגיע יום השוק שיכול למוכרה ביום השוק שיגיע ראשון: **מהדרו ליה ה׳.** דאמר להו אי הוה גבאי ביומא דשוקא ה׳ הוה שוה: [ג] **ולא אמרן.** דמהדרו ליה ה׳ אלא דלית לחנוואה חמרא לזבוני דהשתא ודאי אי אהדרו ניהליה הוי מזבין ליה: **אבל הוי ליה חמרא לזבוני.** ולא זבין גלי דעתיה דלא הוה מזבין ולא משלמי אלא חביתא דחמרא וכי מהדרי ליה נמי ה׳ מנכי להו חנוותי מה׳ אגר טרחא כפועל בטל כמה הוא רוצה ל)ליטב ולא למכור יין חבית אחת פרוטה פרוטה וישב בטל: **ודמי מ)ברזנייתא.** שנותנין למכריז בעיר על היין בשווקים וברחובות יש בבית פלוני יין למכור: **ברזנייתא.** לשון ברזא דיש״ו בלע״ז כלומר יציאת היין הנמכר בברזא בפרוטות. וי״מ שהיו צריכין לשכור אומן לנקב נקב בחביות מפני שהוא של חרס ולתקן ברזא. הנך דמי מנכי להו שהרי פטרוהו מכל אלה:

מתני׳

וליחזי

מסורת הש״ס

א) [עי׳ תוס׳ קידושין כו. ד״ה ומקומו], ב) [ע״ש בב״ק עט.], ג) יומא פה. [פ: מעילה יט. פסחים לב:], ד) [וב״ק נה:], ה) מעילה יט: חגיגה י: ב״ק כ., ו) ב״ק שם, ז) [עי׳ ב״ק כ: דפשטא דש״ס הוא דהשיב הדר ביה שמואל וכו׳ וכן גירס׳ רש״י ד״ה הדר ביה וכ״נ מתוספות דב״ק כ: ד״ה אשגוחין], ח) גירסת רש״ל כדרבה דאמר רבה, ט) פ״ל חביתא דחמרא בשאר יומי מהדרי ליה, י) [נ״ל מוסכר], כ) [שמות כב], ל) גי׳ רש״ל ליטול מי שעליו למכור יין וכו׳, מ) [נ״ל ברזנייתא וכ״ה בפרש״י שבר״ף], נ) אי בנזקי ממון רעהו אמר רחמנא כו׳, ר״מ, ס) [ועי׳ תוס׳ מעילה יט. ד״ה אקשיה],

◆

תורה אור השלם

ו וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ: ויקרא כב יד

◆

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ להעלות לו שכר הא א״ל ר׳ יוחנן: (ב) תוס׳ ד״ה פרט וכו׳ כמה אבן קיימין אי בהבשר נזקין: (ג) ד״ה שמין וכו׳ למכור הקרקע עם זריעתה מה חסרו דמיו בשביל אכילת ערוגה: (ד) באו״ד שיעשו עוד שומא אחרת.

◆

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ (א״ל ר׳ יוחנן) תא״מ: [ב] שם ה׳. נ״ב וכ״ה ברא״ש אבל גירסת רי״ף ורמב״ם ד׳ ומפרש הרמב״ם דכתבית לעולם יכול לשלם אלא דכמעות משלם כמו שוה בשעת תשלומין ולרש״י הוא להיפך דכמעות לעולם ה׳ משלם אלא דכתבית סו׳: [ג] רש״י ד״ה ולא אמרן כו׳. נ״ב אבל רמב״ם ורא״ש מפרשים דקאי אהיסוק דאי לאו איה ליה לזבוני שוה לשאר יומי לרא״ש מהדר ה׳ ולרמב״ם ד׳ ה״ל כנ״ל ועמ״ש רבינו בח״מ סי׳ ד״ש ס״ק ח׳ י״ג: [ד] תוס׳ ד״ה אהדרו. פי׳ סו׳. נ״ב ורא״ש מפרש ביום השוק ממש ונבל יום השוק ולא דיקא ראשון וכפשוטו שפי׳ דוקא שבגרי ביום השוק:

◆

לעזי רש״י

דיישו״י [דווישו״ל], נקב בחבית, ברז.